

Laca Tijdingen

België-Belgique
P.B.
1020 Brussel 2
1/1475

Driemaandelijks tijdschrift van LACA.
Geschied- en Heemkundige Kring van Laken

Jaargang 11 – Nummer 4 – juni 2000

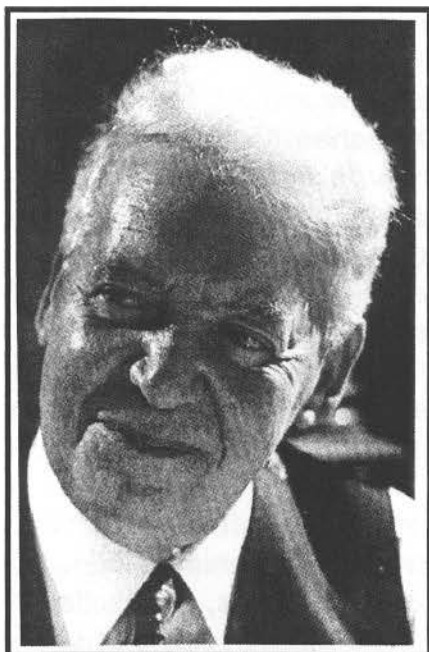
Laken

Wapen van de Koninklijke
Residentie Laken
Koninklijk Besluit van 20 april 1857

Verantwoordelijke uitgever:
Leon Candau, Rode Kruislaan, 15, 1020 Brussel, tel. 02/268.69.58
Afgiftelokantoor : 1020 Brussel 2

1. - JAN VERBESSELT IS NIET MEER

Jan Verbesselt
Echtgenoot van
Gabrielle Mercken

Maandag, 15 mei 2000 werd afscheid genomen van Jan Verbesselt. Voor wie zich van nabij of op afstand met heemkunde bezig houdt zal zijn naam niet vreemd zijn. In de beginperiode (1991) van LACA vroegen wij hem een lezing te komen geven in het gemeenschapscentrum Nekkersdal over het onderwerp : "*Heemkunde in Laken, maar hoe ?*". Alle aanwezigen luisterden met rode oortjes naar die erudiete grijsaard uit Neder-over-Heembeek.

Een delegatie, bestaande uit voorzitter en verslaggeefster van LACA, de heer Candau en mevrouw H. Verstraete, nam deel aan de plechtige uitvaart in de Sint Pieter en Nicolaaskerk

Het was een sobere maar pakkende plechtigheid, zelden te beleven, afgewisseld met ontroerende toespraken en hoogstaande liedkunst. De sprekers beklemtoonden dat de geest van Jan Verbesselt zal blijven verder leven in zijn talrijke publicaties, zevenentwintig geschiedkundige werken waaronder het befaamde "*Parochiewezen in Brabant*" ! Ook de mensen die hij met onbaatzuchtige raad en daad heeft geholpen bij hun nasporingen zullen hem blijvend indachtig zijn.

De getuigenis van zijn kleindochtertje priemde recht in het hart, toen zij evoceerde hoe haar grootvader tot op 't laatst, op merkwaardige wijze, wetenschappelijke inzet en diepmenselijke familiale bezorgdheid met elkaar wist te verzoenen.

Toen de voorzanger het lied : "*Waar men gaat langs Vlaamse wegen*" aanhief zagen we in gedachten de heemkundige grootmeester, met zilveren haardos, door de velden van Neder-over-Heembeek kuieren ... richting "*De Liefde*", een zeer oude uitspanning die intussen door de alles verslindende tijd werd weggeknagd.

Naast de blijken van meevoelen die wij aan zijn echtgenote en familieleden in naam van LACA lieten geworden, voegen wij er langs deze weg nog volgende bedenking bij "*Jan Verbesselt zal in de heemkundige Brabantse harten van de LACA-leden een liefdevolle plaats blijven behouden*".

2. - DIEFSTAL OP HET KERKHOF VAN LAKEN

Vermoedelijk werd tijdens de nacht van 7 op 8 maart j.l. een grafmonument geschonden vlakbij de ingang van het Lakense kerkhof. Tot nutoe bleven de daders spoorloos. Het proces-verbaal opgesteld door de politiediensten volgt zijn weg ...

Even terug in de tijd. Op 26 januari 1875 stierf Alphonse Moselli op jeugdige leeftijd. De vooraanstaande familie waartoe hij behoorde liet een monumentaal grafmonument oprichten op de Lakense begraafplaats die tijdens het laatste kwartaal van de 19de eeuw uitgroeide tot een funerair forum van de Brusselse aristocratie en de hoge burgerij. Niet te verwonderen dus dat voornoemde familie zich tot een van de meest gelauwerde beeldhouwers in die tijd richtte, met name Julien Dillens, om een gevleugelde symbolische figuur (een genius) te laten ontwerpen, bedoeld als aanvullend sierstuk. Sedertdien prijkte het gracieuze bronzen beeld bovenop de marmeren sarcofaag van de Moselli-telg (1).

Een late afrekening ? ...
Helemaal niet ! ...
Poenschuimers, want dat zijn ze, forceerden het slot van de ingangspoort van het kerkhof, schroefden het 1,7m hoge beeld los, vervoerden de zware last met een toevallig beschikbare handkar, eigendom van de stedelijke onderhoudsploeg, en verdwenen vervolgens met de noordenwind.

Het onrechtmatig ontvreemde vervoermiddel werd enkele straten verder nonchalant achtergelaten.

Het is niet de eerste keer dat een dergelijke diefstal op hetzelfde kerkhof geregistreerd werd. Enkele jaren geleden slaagden analoge onverlaten erin met een buste aan de haal te gaan, geplaatst op de laatste rustplaats van een toondichter, Emile Strauwen, gebeeldhouwd door Ernest Salu.

"Doodsengel" op het graf van Alphonse Moselli

Kunnen zulke voorwerpen door de daders of door tussenpersonen bij antiekhandelaars verzilverd worden ? De kans is uiterst miniem. De Belgische gerechtelijke politie geeft in deze gevallen onmiddellijk de karakteristieken van de ontvreemde antieke voorwerpen door aan alle erkende antiquairs en Interpol verspreidt deze informatie wereldwijd.

Specialisten, vertrouwd met deze branche, menen dat de diefstal in opdracht werd uitgevoerd. In dit geval wordt de pakkans kleiner, maar toch ...!

Men zou beginnen denken dat kwaadaardige "*Nekkers*" aan het werk zijn die het in Laken opnemen tegen beeldhouwde "*doodsengelen*". Het monument voor Leopold I in het Openbare Park van Laken werd in 1878 bekroond met een vergulde bronzen genius. Enkele jaren later rukte een nachtelijke orkaanstorm het beeld van zijn sokkel zodat het op de begane grond terecht kwam. De genius werd later niet op zijn rechtmatige plaats teruggezet maar prijkt sedertdien bovenop een koepel van het Museum voor Oude Kunst in de bovenstad.

Als Lakenaars, bezielde door de heemkunde en begaan met het lot van het plaatselijke erfgoed, hopen we van ganser harte dat de daders van de diefstal op het kerkhof gevat worden. Ook hopen wij vurig dat het beeld naar zijn oorspronkelijke plaats mag terugkeren. Dit kerkhof is toch, naast zijn functie als historische begraafplaats, een ideaal openluchtmuseum, waar de kunstminnende wandelaar ongestoord kan genieten van een uitgebreide reeks beeldhouwwerken uit verschillende periodes. Liefst dan wel zonder de spiedende ogen van een horde bewakers ...

(1) De Latijnse term "*genius*" wordt in de beeldhouwkunst aangewend voor de afbeelding van goede *beschermgeesten* of *schutsengelen*. De veelal gebruikte term "*doodsengel*" voor *symbolische figuren die aantreffen worden op begraafplaatsen moet dus ook in die zin begrepen worden*.

3. - ONVERMOEDE BELANGSTELLING VOOR LACA

Als reactie op het "*LACA-artikel*", verschenen in het maandelijkse tijdschrift van het gemeenschapscentrum Heembeek - Mutsaard, Uilenspiegel (27^e Jg. Nr. 4, april 2000), kregen we een telefoontje van mevrouw Wed. Bourgoing-Muyldermans, wonende Schapenweg nr. 57, Vilvoorde. De door ons geuite intentie, om in de toekomst diepgaander studiewerk te wijden aan de Neptunusfontein, in 1903 opgericht nabij de rotonde "*Dikke Linde*", had bij haar bepaalde herinneringen wakker gemaakt. Ze was ook bereid om enkele oude souvenirs in haar bezit te tonen. Een eerste contact vond plaats op 27 mei j.l..

Het gebeurt zelden dat in deze tijd nog mensen aangetroffen worden die met zoveel liefde de nog resterende familieherinneringen koesteren en bovendien ook nog bereid zijn deze voor hen precieuze documenten ter beschikking van ijverige speurders te stellen.

In afwachting van een toekomstig en grondiger onderhoud volgt hierna reeds een summiere balans van de opgedane wetenswaardigheden :

Henri Bourgoing
Schoonvader van
Mevrouw Bourgoing-Muyldermans

- Henri Bourgoing, haar schoonvader, was een Lakense spoorwegbediende doch tevens "*schrijver*" van de vereniging "*De ware Lakenaars*". (Een grote foto met koperen plaatje vermeldt dit en is gedateerd 1906).
- Henri's broer, François, tien jaar ouder, volgde de leergangen beeldhouwkunst aan de Molenbeekse academie. Twee zilveren penningen, een eerste uit 1880 en een tweede uit 1888 leveren hiervoor het bewijs. Hij woonde aan de Koninklijk Parklaan, nr. 4 en oefende lange tijd het beroep van beeldhouwer uit.

Op hem werd beroep gedaan om kerken te herstellen. Markanter is het feit dat hij persoonlijk betrokken was bij de oprichting van de Neptunusfontein in 1903.

- Mevrouw Bourgoing toonde een ingelijste foto van de fontein waarop François ook voorkomt. Op de achterzijde lezen we volgende tekst :

"Park van Laken - 1903, Monument Jan de Bologne. Dit monument (Neptune, Koning der zeeën), is gekocht geweest te Rome (galerij San Georgi) door Koning Leopold II, in het jaar 1902 en is geplaatst geweest door Frans Bourgoing in het jaar 1903 aan het Ronde Punt Dikke Linde in het park van Laken."

Interessant materiaal dus, in een latere studie op te nemen. Langs deze weg danken wij van harte mevrouw Wed. Bourgoing voor de sympathieke tussenkomst en voor de belofte in de toekomst nog verdere bruikbare gegevens ter beschikking te willen stellen.

L. Candau
Voorzitter

BEELDHOUWWERK EN VERSIERINGSKUNST IN LAKEN (vervolg) GEVELVERSIERINGEN IV

Afbeeldingen van beroepsementen of (1) Esthetisch verantwoorde reclame.

Hedendaagse reclame is meestal onesthetisch en schreeuwerig. Zij wordt dikwijls aangebracht zonder dat enige harmonie tussen de gevel en de reclame aanwezig is.

Toch zijn er voorbeelden van hoe het vroeger wel esthetisch kon. Bekijk maar even de navolgende "*reclames*" aan gevels in Laken.

1) Slagers

- Sint-Lambertusplein, nummer 5 : een stoere runderkop in steen (zie illustratie).
- Emile Bockstaellaan, nummer 250 : drie veekoppen en drie planten; veelkleurige sgraffiti (zie illustratie). (ontsied door hedendaagse reclame).

2) Garagehouders

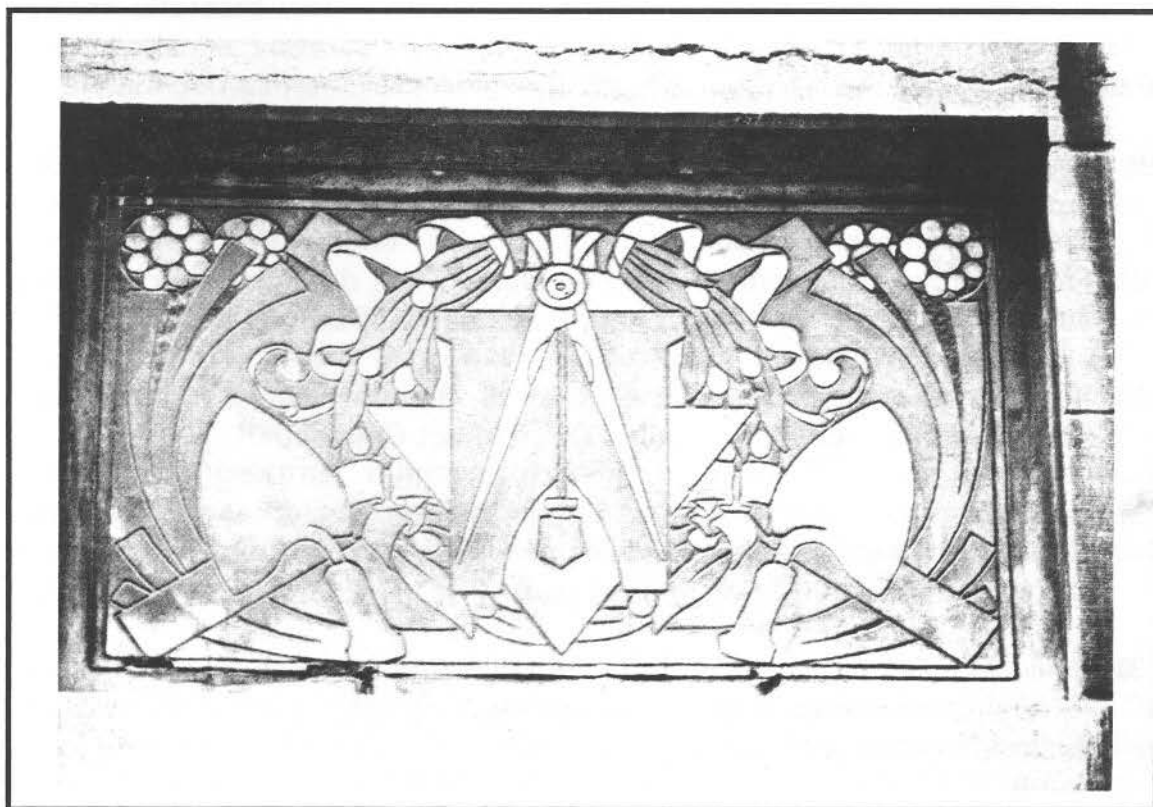
- Leopold I-straat, nummers 178/180 (boven de middenpoort) : old-timer met felle koplampen; halfverheven steen (zie illustratie).

3) Glasblazer

- Masuistraat, nummer 52 : halfverheven steen.

4) Aannemers of metselaars

- Pierre Strauwenstraat, nummer 22 : passer, schietlood en twee troffels (met bloemen); zie ook het smeedwerk .

Pierre Strauwenstraat 22 : passer, schietlood en truwelen
Foto : E. Christiaens

5) **Pompenbouwers**

- Steylsstraat nummer 75 (pompen veroveren de wereld): in een glasraam embleem van de pompenfabrikant Stork.

6) **Aperitiefverkopers**

- Dieudonné Lefèvrestraat, nummer 4 : Magazijnen Byrrh - Violet; wijn-druiven en ranken in sgraffiti (erg verweerd); zij verwijzen naar de verhandelde producten (aperitiefwijnen).

INTELLECTUELEN EN KUNSTENAARS

Onderwijs

(uiteraard zijn dit geen reclames maar verwijzingen naar de scholen) :

- 7) Karel Bogaerdstraat nummer 4 : (boven de ingang van het lyceum) onderwijzeressen en leerlingen; halfverheven steen (van beeldhouwer Elizabeth Basmarin, vermoedelijke leerling van Oscar Jespers in Terkameren. (2) De talrijke meisjesfiguren (leerlingen), over meerdere gevels verspreid, zijn van de hand van Albert Deraed (3).
- 8) Claessensstraat, nummers 10/12 (tussen de Zeevaart- en de Stapelhuisstraat).
Midden in een tiental emblemen met anker en stuurrad, tweemaal een afbeelding van Poseidon/Neptunus en zijn vrouw Amphitrite, mythologische god en godin van de zee (verwijzend naar het waterwezen want de provinciale school was bestemd voor schipperskinderen; nu zit de V.U.B. in de lokalen). Het halfverheven beeldhouwwerk in steen is van een onbekende kunstenaar.

Architecten.

- 9) de Vrièrestraat, nummer 21 : passer en winkelhaak en initialen **S.E.** (van architect Serrure-Ravek Edmond Lucien Joseph).
- 10) Félix Sterckxstraat, nummer 6 : emblemen van de architecten in Art Deco-stijl, halfverheven steen (architect Rosenberg, 1929).
- 11) Kloosterstraat, nummer 58 : Sint-Lukas, stenen beeldje van de beschermheilige van de architecten (huis van architect Channeux).
- 12) Stefaniastraat, nummer 63 : twee halfverheven beeldhouwwerken boven de deur : links een beeldhouwer, rechts emblemen van de architecten (Egide Dekeuleneer, architect woonde aldaar). (4)
- 13) Emile Bockstaellaan, nummer 344 : links vrouwenhoofd en schietlood; rechts vrouwenhoofd en schilderspalet; sgraffiti (huis van architect en landmeter Alexandre Losange).

Schilders en beeldhouwers

In Laken hebben vele kunstenaars gewoond en wonen er nog. Dat blijkt uit enkele versieringen die zij aan de gevels van hun huis aanbrachten. (Er bestaat trouwens een Kunstenaarsstraat.)

- 14) Zo de naakte vrouw en man aan het huis van beeldhouwers Mathieu Desmaré (5) en zijn vriend D. Jacobs aan de de Smet de Naeyerlaan respectievelijk nummers 585 en 583. Wie van hen de beelden maakte, kon tot op heden niet uitgemaakt worden. Volgens nazaten van D. Jacobs zouden de beelden van zijn hand zijn.
- 15) Zo ook de putti met steenhoudersgerei aan het huis waar beeldhouwer Ferdinand Spaelant gewoond heeft aan de Moorsledestraat nummer 125 (vroeger de Aartshertog Rudolfstraat).
- 16) Andere kunstenaars bleven heel discreet. Het huis van schilder Jan Van Looy aan de Stefaniastraat, nummer 78 is alleen maar als kunstenaarswoning te herkennen aan het brede raam van het atelier op de tweede verdieping. (6)

Maar op vele gevels zijn in prachtige sgraffiti de symbolen van de schilderkunst en/of de architectuur aangebracht. Men zou dus verwachten dat achter deze gevels echte kunstenaars gewoond hebben. Dit is echter niet zo. Het gaat over vaklui en niet over kunstschilders (zij worden in beroepsalmanakken vermeld bij de "*peintres-décorateurs*" en niet bij de "*artistes-peintres*").

Zij wisten uiteraard wel iets van versiering af. Sommigen hadden waarschijnlijk een academische vorming. Jammer genoeg kon niet nagegaan worden of de gevelversieringen aan de hiernavolgende huizen door hen zelf werden gemaakt.

- 17) Emile Bockstaellaan, nummer 17 : links, passer, schilderspalet, twee putti en een vrouwenhoofd; rechts, schilder voor zijn ezel. (huis van "*peintre en bâtiments et décorateur*" Jean Gérard Hamaekers); sgraffiti (verweerd).
- 18) Richard Neyberghlaan, nummer 160 : enorm paneel : links, vrouw met palet; rechts, vrouw met passer in de hand; bovenaan, "*Architectura*" en "*Pictura*", sgraffiti (huis van "*peintre-décorateur*" Gustave Emile Losange).
- 19) Emile Wautersstraat, nummer 26 (voorheen Fransmanstraat, nummer 260) : schilderspalet, passer, tekenliniaal en bloemen; sgraffiti (zie illustratie). (woning van de "*peintre en bâtiments et décors*" Lambert Jules Sandervorst).
- 20) de Smet de Naeyerlaan, nummer 592 : schilderspalet, tekenliniaal en passer, sgraffiti. Het is in dezelfde stijl als voorgaand nummer. Daar woonde nooit een schilder. Het huis werd wel gebouwd door Philippe Armand Blaton, industrieel, die in de Paviljoenstraat, nummer 4 in Schaarbeek woonde. Op dat adres was ook een bedrijf gevestigd : Aubert Blaton "*fabricants de statues, vases, enz.*" (later Blaton Aubert). Philippe Blaton had dus toch iets met kunst te maken. Vandaar ?

- 21) Emile Bockstaellaan nummers 211/213 : (onder de kroonlijst zowel aan de zijde van de laan als aan die van de Leopoldstraat) meerdere emblemen van architecten en schilders. In halfverheven steen.
Volgens het kadaster werd het pand in 1903 gebouwd door de "*entrepreneur*" Marie Joseph **Jean Baptiste Thys** - Van Ham.
Volgens de bevolkingsregisters woonde in Laken Jean Baptiste Marie Joseph **Thijs** "*entrepreneur de peinture*" en "*peintre décorateur*".
Hij was gehuwd met Eugénie Marie Thérèse **Van Ham**. In commerciële almanakken wordt het bedrijf onder de naam **J. Thijs-Van Ham** vermeld.
In 1894 en 1895 was J. Thijs, schilder, gemeenteraadslid van Laken. Of de Lakense Thijs-Van Hamstraat naar deze personen genoemd werd, is waarschijnlijk, maar niet bewezen.

Het gebouw aan de Emile Bockstaellaan werd nooit door Thijs-Van Ham betrokken. Zij woonden aan de Koninginnelaan tot in 1904, toen zij naar Jette verhuisden. De gevelversieringen werden misschien niet door hen aangebracht. Maar wellicht door de persoon die het pand in 1926 kocht : Camille Casier die landmeter was (vandaar waarschijnlijk de emblemen van de architecten).

VRAAGTEKEN

Tenslotte bestaat er nog een Lakense gevelversiering met de emblemen van het beroep dat de bewoner of bouwer zou uitgeoefend hebben. Maar zekerheid kon er niet over verkregen worden, omdat noch de kadastrale noch de gemeentelijke archieven hierover uitsluitsel geven :

Het gaat over het volgende pand :

- 22) Edmond Tollenaerestraat nummer 17 : winkelhaak, passer en tekenliniaal, in halfverheven steen. Dat zijn nogmaals de emblemen van de architecten. In dat huis woonde echter nooit een bouwmeester. Maar het is mogelijk dat het gaat over de symbolen van de vrijmetselarij (die ook de passer en de winkelhaak omvatten).

Joris Dillen

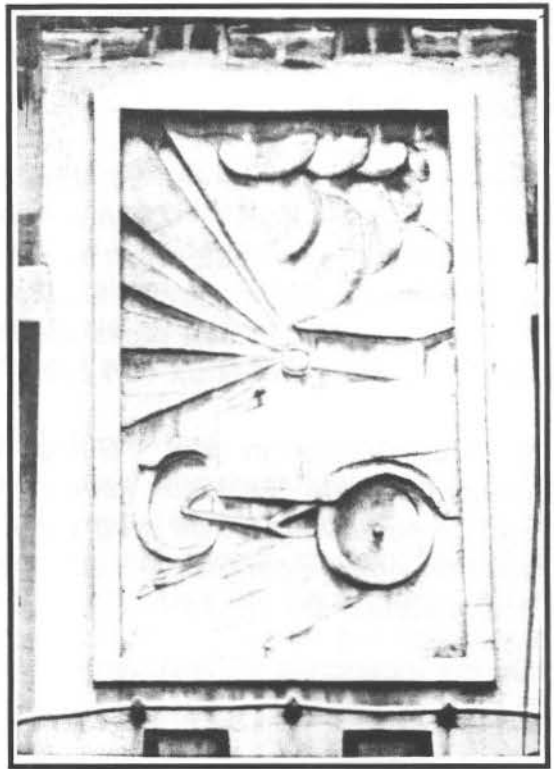
- (1) Parafraserend op het werk "Aesthetische verantwoordingen" van Julius Persyn.
- (2) Inlichting verschaft door ons actief lid Hildegard Verstraete.
- (3) (Zie LACA Tijdingen van december 1991)
- (4) Zie LACA Tijdingen van december 1995.
- (5) Mathieu Desmaré werd al in LACA Tijdingen behandeld (december 1990 en maart 1993).
- (6) Over Jan Van Looy werd in een vorig nummer de biografie opgenomen (september 1995).

DANK.

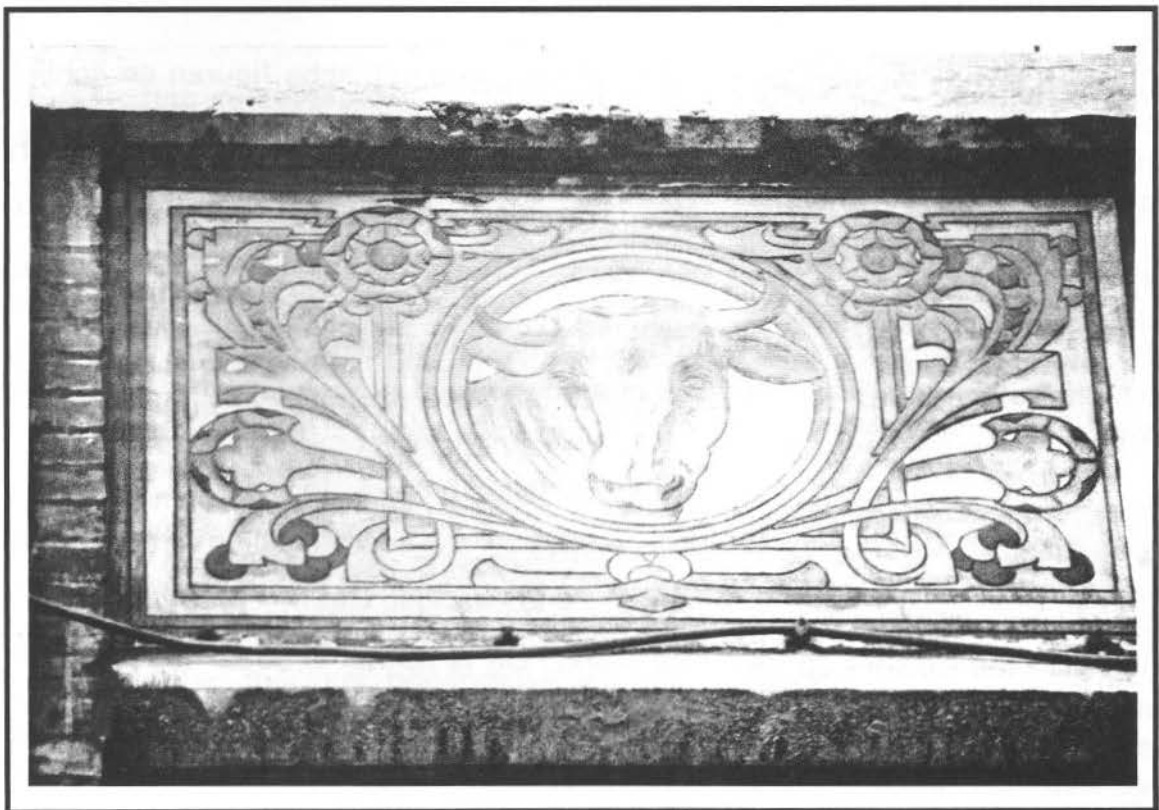
Menige gegevens werden verstrekt door de heren R. Platton, J. Frausssen, D. Van Kriekinghe en M. Verheyleweghen, waarvoor mijn dank hier wordt uitgedrukt.

Ossenkop
Sint-Lambertusplein 5

Old Timer
Leopold I-straat 178-180

Stierenkop
Emile Bockstaellaan 300
Foto's . E. Christiaens

DE ONTDEKKING VAN EEN STEENMERK IN DE MELLERYSTRAAT TE LAKEN

Mellerystraat

Leon Candau omschreef de ligging van de Mellerystraat aldus in de "Gids van Vlaanderen in 1995" : *"Aan de rechterzijde van de Koninklijke Parklaan in de as van de Desmaréstraat, leunt tegen de omheiningmuur van het koninklijk domein in de Mellerystraat een kleine kapel aan. Het is de laatste nog overblijvende kruiswegstatie van een reeks die infante Isabella omstreeks 1625 langs de weg van Brussel naar de kerk van Laken liet oprichten."*

G. Des Marez in zijn *"Guide illustré de Bruxelles"* (1979) geeft andere toelichtingen in *"Le Vieux Laeken"* : (vert.) *"De Mellerystraat is enkel een restant van de oude weg die de brug van Laken met Grimbergen verbond. Voor ons, zien we een oude ingangspoort van een oud landhuis, gedateerd 1688, ernaast een kleine kapel.. Op nr. 78 bevond zich het huis van schilder Mellery uit 1898"*.

Op die ingangspoort vestigen we nu onze aandacht.

Merkteken P.Winck

Al bladerend in oude dossiers, viel een artikel in onze handen, dat veertig jaar geleden geschreven werd. Juffrouw Van de Winckel had de bevindingen van haar belangwekkend onderzoek neergeschreven onder de titel *"Introduction à l'Etude des Signes lapidaires en Brabant du Xle au XIX Siècle"* (1). Zij bracht meer dan 230 verschillende huismerken in kaart.

Deze merktekens kunnen zijn: letters, tekens, geometrische figuren en schijnbaar nietszeggende inschriften. Sommige waren aangebracht door de steenkapper om zijn stukloon te bepalen en hadden een nuttigheidswaarde. Andere kregen de waarde van een soort handtekening.

Uit de persoonlijke nota's van Des Marez in het Brussels Stadsarchief had zij de naam van steenkapper Pierre WINCK met initiaal en datum 1688 gevonden. Dit merkteken staat nu uitgerekend op de bovenvermelde ingangspoort van het landhuis te Laken. Het mag beschouwd worden als een typisch 17e eeuws teken.

Pierre Winck werkte voor de stad Brussel al voor het bombardement van maarschalk de Villeroy op Brussel in 1695. Vele deuren, kolommen en poorten dragen dit merkteken, dat één der meest voorkomende tekens is in Brabant. Het teken is steeds van uitstekende kwaliteit (2). Het is ook te vinden op het Huis "De Hille" (La Colline) op de Grote Markt. Dit is nu het Brouwershuis. In de 17e eeuw gold het als gildenhuis van de steenkappers, beeldhouwers en metsers. Dat Pierre Winck werd gekozen boven alle anderen, om juist op dat gildenhuis steenkapwerk uit te voeren, betekende allicht dat zijn collega's hem hoog waardeerden.

Na het bombardement werkte Winck mee aan de heropbouw van de verwoeste gebouwen, zodat we met zekerheid weten dat hij nog in dienst was in 1698.

Dankzij dat merkteken in Laken, kon Van de Winckel afleiden dat de ingangsdeur van het "Brouwershuis" tot stand kwam tussen 1688 en het begin der 18e eeuw (1700).

Dat huis was bekend om het ruitersstandbeeld (van 1752) bovenop het dak, voorstellende de gouverneur-generaal der Oostenrijkse Nederlanden, Maximiliaan-Emanuel, keurvorst van Beieren, die de verdediging van de stad op zich genomen had. In 1854 kwam het beeld van Karel van Lorreinen ervoor in de plaats. Des Marez vermeldde in zijn nota's G. De Bruyn als architect, steenkapper en opzichter der werken; N. De Vos en P. Van Dievoet als de beeldenmakers.

Nadat de onderzoekster de vele poorten van P. Winck had vergeleken, stelde ze verrassend weinig homogeniteit van stijl vast. Enkel een zeer klein detail is er steeds opnieuw: een uitstekende verhevenheid, een reliëf in ruitvorm. Van de Winckel meende daaruit te mogen afleiden dat de architect zeer nauwkeurig de poorten uittekende en de steenkapper het werk uiterst zorgvuldig moest uitvoeren. Zij geeft een tiental Brusselse adressen waar in 1960 het merkteken van P. Winck nog zichtbaar was (3).

De auteur Van de Winckel, gefascineerd door haar bijna naamgenoot Winck, dacht dat hij afkomstig was uit de streek van de steengroeven rond Feluy. Aldaar zijn grafstenen met die naam, ook geschreven als Wincq.

Terloops wijst ze erop dat ook op de fontein van pastoor Hennin achter de Onze-Lieve-Vrouwekerk een ander merkteken anno 1688 staat.

Slot

Tot hier het merkwaardige artikel uit 1960, waar we niets aan kunnen toevoegen, alleen verbaasd zijn om zoveel opmerkingsgave van de auteur.

- (1) van de Winckel, Mlle. in: "*Cahiers bruxellois. Revue trimestrielle d'histoire urbaine*". Tome V-Fasc IV, oct-dec 1960. Brux., D'Hondt, 1960. pp. 221-265.
- (2) Steenmerk van Pierre Winck, 6, Violetstraat. Tekening.
- (3) De adressen waar de vermelding met gevlochten letters P + W :

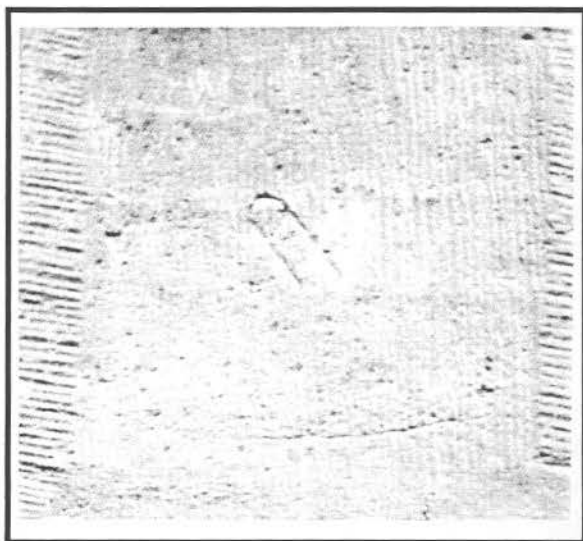
Grote Markt, 13, 15, 18, 19 ingangsdeuren	1698
Hoedemakersstraat, 12a, ingangsdeur	VII eE
Zespenningenstraat, 18, ingangsdeur	e XVIIeE
Violetstraat, 6, ingangsdeur	e XVIIeE
Beenhouwersstraat, 34, ingangsdeur	e XVIIeE
Vandenbrandenstraat, deur stijl Louis XIV	
Mellerystraat in Laken, gedateerde ingangspoort	1688
Papenkasteel in Ukkel, bogengewelven der stallingen	e XVIIeE

Zonder adresvermelding : bouwonderdelen in Brussel van P. Winck :

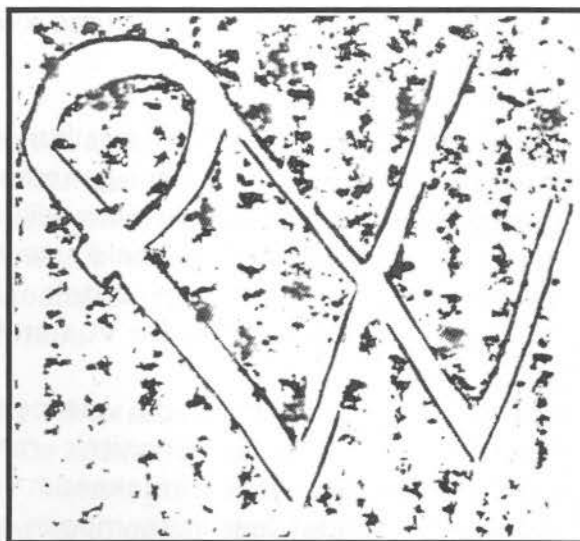
Sluitsteen

XVIIeE

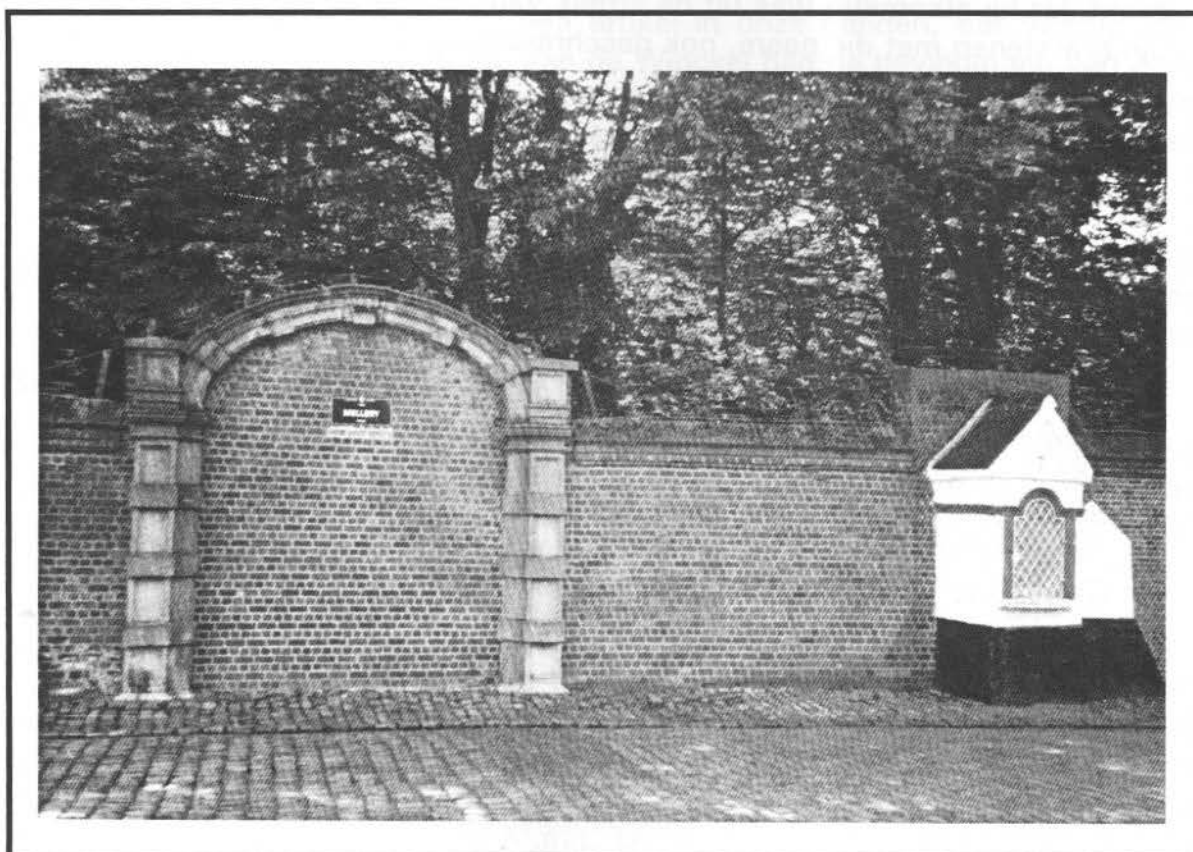
Deur afkomstig van de Alexianenstraat (3 x hetzelfde merk)

6, Violetstraat, Brussel
(foto Van de Winckel)

Afdruk van het metserteken
(tekening Van de Winckel)

Ingangspoort Xavier Mellerystraat

Na onderzoek met verrekijker is geen merkteken waargenomen; wèl Romeinse cijfers om de juiste plaatsing van de stenen te vergemakkelijken

LAKEN, HARTJE WINTER

. . . omgeving : kruispunt Mutsaard- en Forumlaan
ter hoogte van Karel Bulsschool

Chaotisch lijnenspel in naakte kruinen
Geëtt op 't wintergrijze hemelveld
En blote heesters in verweesde tuinen
Trotseren rillend 't kille windgeweld.

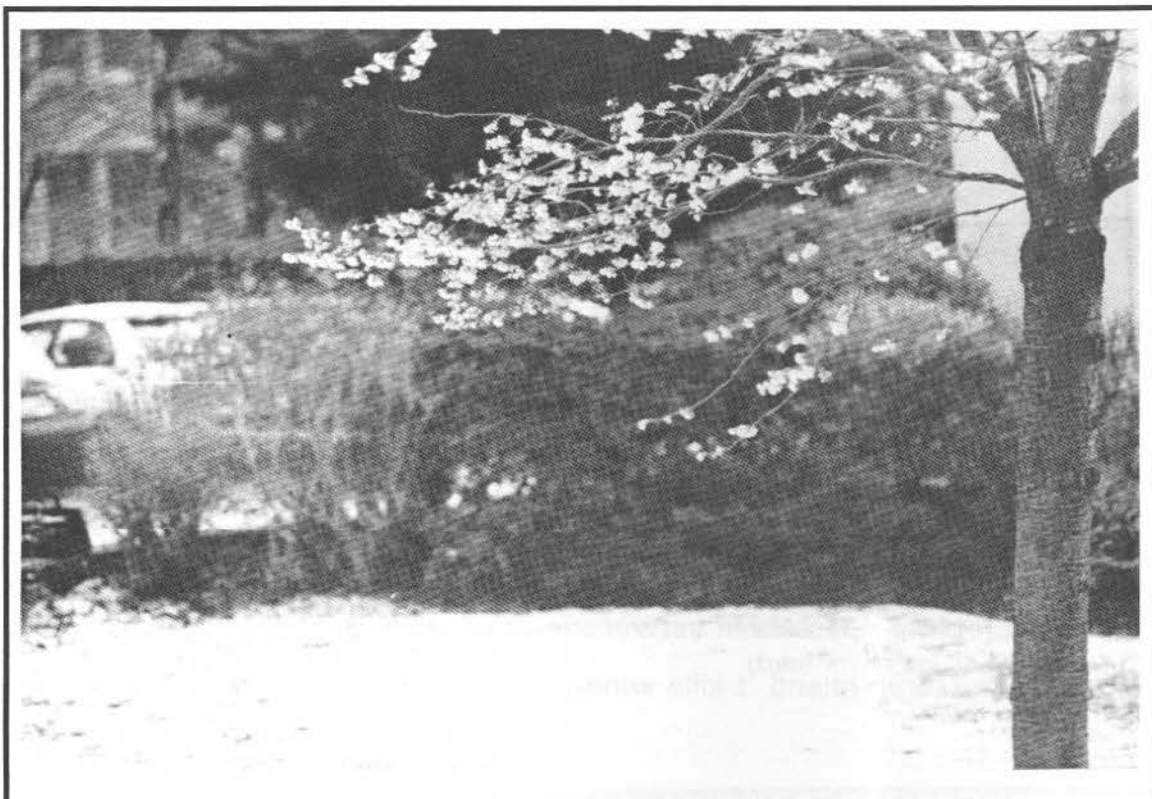
Wat verderop bekijft een bloemenweelde
Japanse Kerselaars naast grijs asfalt
Voor kort, een boerenhand die bieten teelde
Vandaag, het veld met torenflats verknald !

Elke tak en elke twijg een kralensnoer
Met broze bloesems aan elkaar geregen
Losgeslagen de natuur ? Een heksentoer ?

Blinde ogen surfen over korrelsneeuw
Heb ik alleen die tover meegekregen ?
Steelse groeten van een stervensbleke eeuw !

Leon Candau

NAWOORD : Deze emotionele expressie ontstond bij 't aanschouwen van een op 't eerste gezicht afwijkend natuurfenomeen ! Een bevriende boomchirurg gaf mij hiervoor een wetenschappelijke verklaring. Het betreft hier een uitheemse winterbestendige kerselaarssoort : de PRUNIS SUBHIRELLA AUTOMNUS. Hoe onwetendheid tot het verwoorden van verwondering leiden kan !

Bloeiende kersenbloesem, sneeuwtapijt op voorgrond, Karelbulsschool op de achtergrond ... 18 december 1999.

Willy Van Bamis schoot de foto's. De inspiratie kwam van uw geëmotioneerde voorziter.

BESCHERMING VAN HET PATRIMONIUM

Er werd op 3 juni 1999 een persconferentie gehouden op de zetel van het Brussels Gewest onder voorzitterschap van minister-president Charles Piqué o.a. verantwoordelijk tot het einde van de vorige legislatuur voor de Monumenten en Landschappen van het Gewest Brussel - Hoofdstad. Bij die gelegenheid werden de maatregelen vermeld die genomen werden voor de klassering of het behoud van de verschillende landschappen, gebouwen, parken, plantsoenen enz. van het Brussels Gewest.

Wij zullen, vanaf nu, de gegevens die betrekking hebben op Laken, zoals zij voorkomen in het "Register" van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, vermelden in ons driemaandelijks tijdschrift. Toch denken wij dat het interessant is een korte historische schets van deze commissie te maken.

Bij Koninklijk Besluit werd, op 7 januari 1835, een Commissie voor Monumenten opgericht. Zij kreeg als taak de Minister, op diens verzoek, te adviseren over nieuwbouw of verbouwing van gebouwen bestemd voor de eredienst en andere openbare gebouwen, daarbij verwijzend naar het Besluit van 16 augustus 1824 uit de Hollandse periode.

In die tijd werd alleen rekening gehouden met burgerlijke, religieuze of militaire gebouwen verdeeld over 3 afdalende klassen (tot de eerste klas behoorden b.v. het stadhuis van Brussel, de St. Goedele Kathedraal, de Kapellekerk enz.).

Door de Koninklijke Besluiten van 29 mei en 14 juni 1912 kwam ook een afdeling "Landschappen" tot stand die toeliet het aantal monumenten te verhogen.

Op 7 augustus 1931 kwam de eerste gecoördineerde wetgeving tot stand voor de bescherming van de Belgische monumenten en landschappen. Deze wet behield het woord "klassering", maar gaf een onderverdeling in drie categorieën op.

Tijdens de tweede wereldoorlog gebeurde de klassering door de Secretarissen-generaal die de ministers in ballingschap in Londen vervingen.

Na de oorlog vervaagde het "nationaal" belang, maar een Handvest uitgaande van een Internationaal Congres van architecten en technici van historische monumenten, dat gehouden werd in Venetië van 25 tot 31 mei 1964, wijzigde die mentaliteit. Men ging van dan af belang stellen in meer bescheiden gebouwen.

De regionalisatie van 1970 benadrukte deze tendens en iedere taalgemeenschap zette zich in om haar eigen identiteit te valoriseren. In 1968 had de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen zich opgesplitst in twee, autonome en taalkundige, afdelingen. In Januari 1989 werd zij "gecommunautariseerd" om "geregionaliseerd" te worden met oprichting van een autonome afdeling voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in mei 1989.

Op dat ogenblik telde de Commissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 24 leden waaronder ons erelid, Gustave Abeels. Sedertdien werd het ledenaantal teruggebracht op 18 : 12 worden verkozen door het Brussels Parlement en 6 worden gecoöpteerd. De verkiezing gebeurt voor een periode van 6 jaar. De huidige voogdijminister is Eric André.

In 1989 bedroeg het aantal beschermde monumenten in Brussel en de 19 gemeenten 400, waarvan 257 in Brussel-stad.

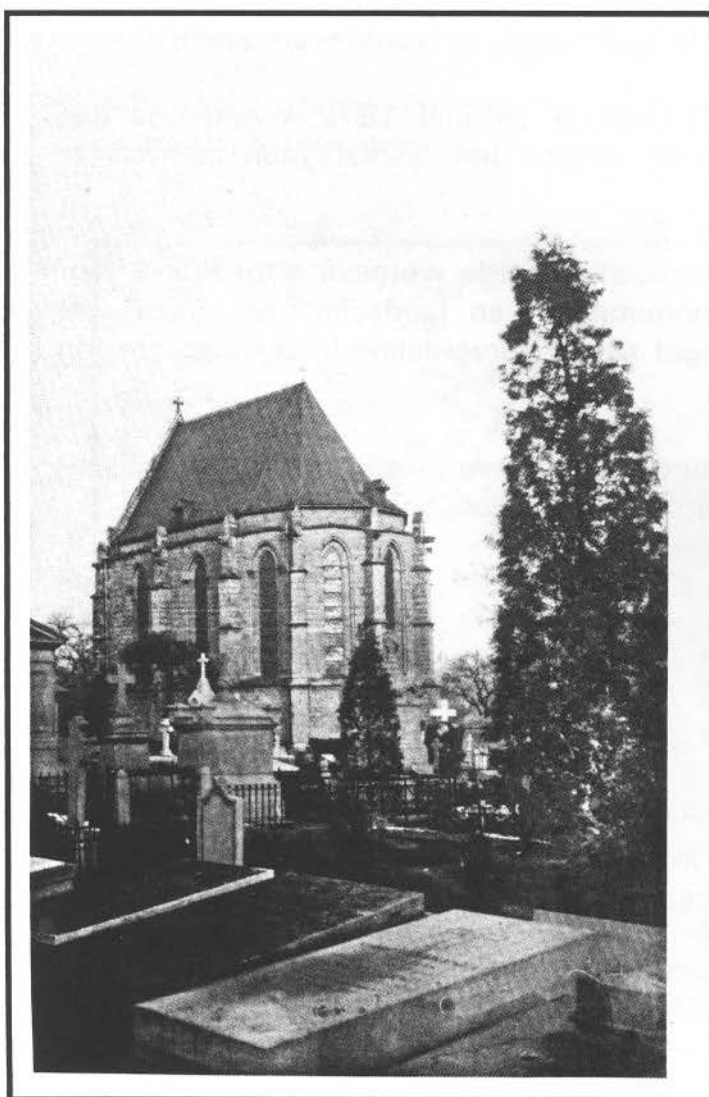
Een ordonnantie van 4 maart 1993, betreffende het behoud van het onroerend patrimonium van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, heeft de klassering of inschrijving op een beschermingslijst toegelaten van cinema-zalen, schoolgebouwen, handelsgebouwen, ateliers van kunstenaars, begraafplaatsen enz. .

Sedert 1931 tot in juni 1999 werden in Brussel:

- (1) Klasseringbesluiten genomen van 488 monumenten en 114 landschappen
- (2) Beschermingsbesluiten genomen van 79 monumenten en 29 landschappen.

Hierna volgen, vandaag, de drie eerste beschermde monumenten te Laken

D. Van Kriekinghe
Vertaling : J. Fransman

Vroegere parochiekerk
Onze-Lieve-Vrouw, in Laken
Begin van het onderzoek : 19.05.1873
Definitief Besluit : 05.03.1936
Klassering : Monument

Bockstaellaan, (Emile), 246. Oud Gemeentehuis

Begin van het onderzoek : 22.09.94. Definitief Besluit : 13.04.95

Klassering : Monument

Geheel van het hoofdgebouw (daarin begrepen de meubelen die onroerend zijn door bestemming), gevels en daken der bijgebouwen (daarin begrepen de hekken met voorgebouw), oude lokettenzaal.

Kerkeveldstraat. Station van Laken

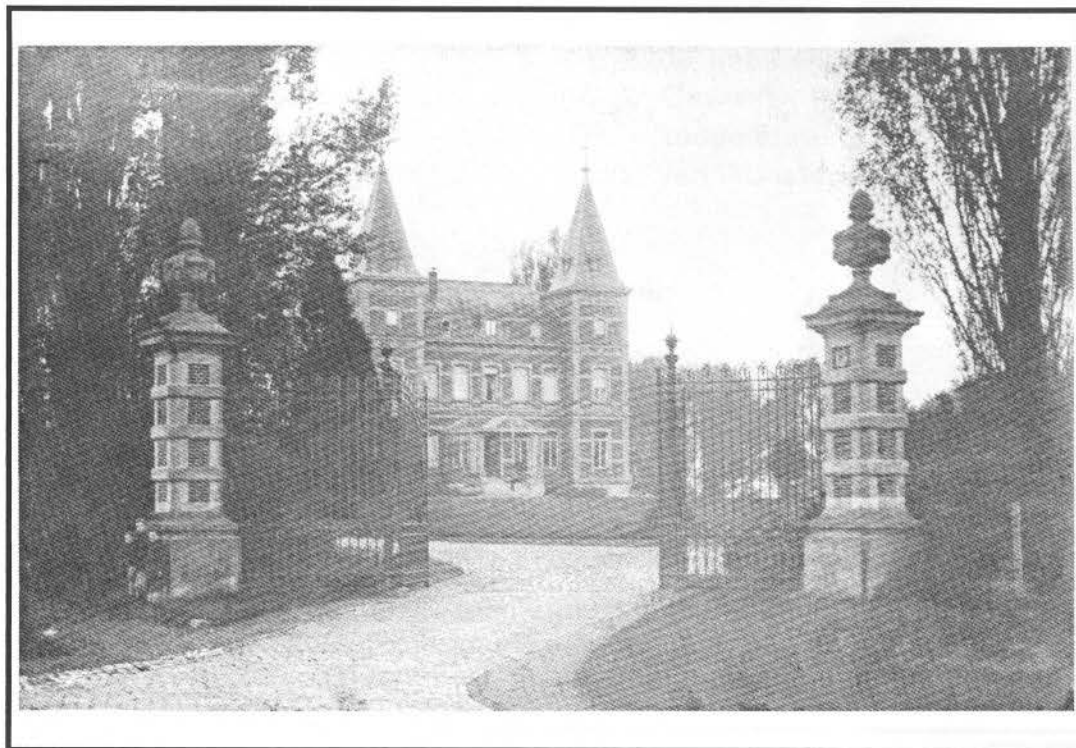
Begin van het onderzoek : 10.11.94. Definitief Besluit : 25.06.96

Klassering : Monument. (Gevels en daken)

EEN AANVULLENDE KIJK OP HET HOGER NORMAAL INSTITUUT VOOR LANDELIJKE HUISHOUDKUNDE

Op 15 september 1920 hield baron Ruzette, Minister van Landbouw, het Hoger Normaal Instituut voor Landelijke Huishoudkunde boven de doopvont. Hij werd vergezeld door barones Agnès della Faille d'Huyse, afgevaardigd door het Hof en tegelijkertijd voorzitter van het inrichtend comité. De redevoeringen van elk van deze personaliteiten kreeg een warm applaus.

Uit de verzameling E. Christiaens

Het Instituut werd opgericht in het landgoed Ossegem, in de buurt van het Koninklijk kasteel, te Laken. Het was 10 hectaren bouwgrond groot en beschikte daarnaast over 15 hectaren park met bos, vijvers en sport-infrastructuur. Voor de praktijk-opleiding beschikte de pas opgerichte school over een hoeve en een moestuin, waar de leerlingen beroepservaring konden opdoen.

Het Instituut beschikte eveneens over een modern laboratorium, waar de meest gecompliceerde ontledingen konden worden uitgevoerd. Men kon op deze manier de beste resultaten opsporen voor verschillende huishoudelijke taken, alsook waar mogelijk, regelende normen bepalen.

Elke leerlinge van deze nieuwe school kon over een kamer beschikken, die zijzelf moest onderhouden en waar ze familieleden mocht ontvangen.

Van vrienden was er geen sprake ! Initieel waren de kamers op een logische wijze ingericht maar er werd aan de leerlingen gevraagd om regelmatig de schikking van de meubilering te wijzigen om tot een ideaal decor te komen.

De inhuldiging ging gepaard met een interessante tentoonstelling bedoeld om de plattelandsgebruiken te belichten.

Tijdens zijn toespraak sprak de minister verstandige woorden uit. Hij zei namelijk dat de oprichting van dit instituut niet "zijn" werk was, maar wel dat van een hele ploeg ambtenaren van het Ministerie van Landbouw, die zich achter zijn idee hadden geschaard.

De school zou ook regentessen vormen om het onderricht van landelijke huisvrouwen op zich te nemen.

De tijd was voorbij, zo dacht de minister, dat alleen goed geklede mensen, op een kasteel wonend, het voor te zeggen hadden. Zij die bekwaam was, had volgens hem evenveel recht om te spreken. De school was voorbestemd om het instrumentarium te worden voor de geestverheffing en de blikverruiming van de toekomstige huisvrouwen. Maar de school was een kort leven beschoren : met het oog op de Wereldtentoonstelling 1935 werd het Ossegempark heringericht. Het Instituut moest toen reeds een groot terreinstuk inboeten. In 1954 sloot deze school definitief haar deuren, nadat de Franstalige Afdeling al in 1950 naar het kasteel van Argenteuil werd overgebracht.

Wat het Hof van Ossegem betreft, moet men terugkeren naar de tijd toen, in het begin van de 19de eeuw, een zekere Goffin, eigenaar van de werkhuizen van Clabecq, het goed kocht. De schoonzoon van deze man, een zekere Ch. de Rongé-Goffin, volksvertegenwoordiger van Brussel, vergrootte het domein door van de toenmalige burgemeester van Elsene, de Heer Hyppolite Legrand, geboren te Brussel in 1776, burgemeester in 1804, het bos "Den Steenpoel" te kopen.

Uit "*Het voormalige Affligemse Landgoed Ossegem te Laken*",
door Dr Jan Lindemans, Brussel "*Eigen Schoon en De Brabander*" XIVe Jg, pp 42-64

Van al zijn percelen maakte hij een groot park, waarin een kasteel werd opgetrokken, met twee vierkante torentjes, vandaar de bijnaam "De Torrekes". Mevrouw de Rongé woonde in het kasteel tot aan haar dood in 1906. Heel haar leven heeft ze geweigerd haar goed af te staan aan de Koning.

Dezelfde familie de Rongé was eveneens eigenaar van het Hof van Ossegem, met de landerijen rond het hof.

In 1908, twee jaar na de dood van Mevrouw de Rongé, verkochten de erfgenamen het ganse eigendom aan Koning Leopold II, dus één jaar voor zijn dood.

De Koning had alles geprobeerd om het domein te verwerven, maar het was hem niet gelukt. Nochtans was hij de mening toegedaan dat het goed Ossegem kon bijdragen tot de grootscheepse verfraaiingsplannen die hij zich voor Laken voor ogen stelde.

Voor de Koning, moest het voormalig goed van de abdij van Affligem opnieuw een geheel worden, vandaar zijn herhaalde pogingen. De koppigheid van de weduwe de Rongé had spaken in de wielen gestoken !

De Koning gaf onmiddellijk het goed door aan de Staat onder de vorm van een schenking. Hij richtte een naamloze vennootschap op, de "Compagnie industrielle et commerciale pour la construction et l'embellissement des Sites". De Koning bezat 3.000 aandelen, baron Auguste Goffinet, 7.000, barones Janssen 1.000, baron Janssen, haar echtgenoot, 10, de Civiele Lijst 170 en de Heer Edmond Parmentier 220, samen 11.400 aandelen.

Vanaf 1908 bleven het kasteel en de hoeve leeg staan, hetgeen de aandacht trok van de Minister van Landbouw, die het een geschikte locatie vond voor het installeren van zijn "Hoger normaal Instituut voor Landelijke Huishoudkunde" waarvan hij al zolang droomde. De school werd in 1920 ingehuldigd, maar er moesten gebouwen bijkomen. Die werden in 1921 opgetrokken.

In 1927 werd gans het Ossegemse domein door de Staat aan de Stad Brussel verkocht, die, alhoewel ze ook de verplichtingen had overgenomen, het domein bij haar terreinen van de Heizel voegde om er, een paar jaar later de Wereldtentoonstelling van 1935 neer te poten. En de wil van de Koning was dat al die terreinen bestemd waren voor urbanisatie ! De beslissingen van onze instellingen zijn soms ondoorgrondelijk.

Vanaf de start was Jan Lindemans, doctor in de wijsbegeerte en letteren, benoemd tot directeur van het Instituut. De Heer Emile Guns werd verantwoordelijk voor de agrarische opleiding; hij was gediplomeerd tuinbouwkundige in boom-, groente- en bloementeel. Jan Lindemans nam de lessen in zielkunde en zedenleer, letterkunde en methodeleer voor zijn rekening.

Paul Lindemans was landbouwingenieur, de lessen in landbouwkunde en landelijke huishoudkunde waren voor hem weggelegd. Iedereen heeft nog in het geheugen het merkwaardige boek "Geschiedenis van de landbouw in België", uitgegeven bij De Sikkels, in 1952. Het onderwijzend personeel telde 24 leerkrachten, waaronder verschillende ingenieurs, doctors, bestuurders van het Ministerie, hoogleraren, consultants, tuinbouwkundigen en regentessen.

De voornaamste praktische cursussen waren "huishoudkunde", waarin belang werd gehecht aan de studie van het wonen, de studie van het meubilair en het onderhoud van de woning. Het lesprogramma hield ook cursussen in snit, naad en confectie in.

Verder waren de lessen met betrekking tot "het culinaire", waar het koken, het klaarmaken van groenten en de bereiding van de gerechten een grote plaats innamen. De bijzondere teelten, het zaaien en planten, de onderhouds- en oogstwerken ressorteerden onder de "landbouwkunde".

BEKENDE LAKENSE INWONERS : TOBIE JONCKHEERE

Een inleidend woord

Het is altijd een interessant gegeven- voor wie bezig is met genealogie- als mensen geboren worden in hun ouderlijk huis en er als kind opgroeien. Zo ontmoetten we Tobie Jonckheere, te Laken geboren.

De laatste decennia is de naam van de geboorteplek voor de genealoog of familiekundige minder veelzeggend geworden. In menig geval is de geboorteplaats nu die, waar een Moederhuis (kraaminrichting) aanwezig is en kent men niet die waar de jeugdjaren doorgebracht worden. Zo komt het dat de variatie in Belgische gemeentenamen, waar kinderen het levenslicht zien, erg is verminderd.

Daar komen nog de vele fusiegemeenten bij, gegroepeerd onder één naam, waardoor oude dorpsnamen verloren gegaan zijn. De naam Laken is officieel vervangen door Brussel II en "verdwenen" voor de administratie!! In principe kunnen dus na 1921 geen kinderen meer geboren zijn in "Laken".

Ook bij de plaats van overlijden ontstaat wat verwarring: Tobie Jonckheere overleed op 26 november 1958 te Sint-Jans-Molenbeek (1958), maar een andere auteur in een gepubliceerde bron meldt: te Brussel. Vanwaar die 'dichterlijke vrijheid' om de plaats van sterven onjuist weer te geven? Deze laatste gemeente werd niet geannexeerd door Brussel en heet dus niet 'Brussel', maar hoort wel tot de Brusselse agglomeratie.

Zijn jeugd

Tobie, Felix Jonckheere zag het levenslicht op 3 januari 1878 te Laken. De **voornaam** Tobie is ongewoon in België. In de Nederlandse taal is Tobie de vrouwelijke vorm van Tobias. Deze naam kreeg verbreiding, door het verhaal van zoon Tobias, in de hoge Middeleeuwen gelezen om de inhoud en de moraliserende lessen, welk verhaal overigens door de protestanten niet als waar beschouwd wordt.

Tobie is hier echter de Franse vorm van Tobias, zoals ingeschreven in het bevolkingsregister van Laken. Het is bekend dat de Franse taal de enige officiële taal voor het Ministerie van Binnenlandse Zaken was en derhalve alle inschrijvingen met de Franse versie van de voornamen in de Lakense registers opgetekend werden.

Zijn ouders waren August, André, geboren te Zande in 1845 en Justina Casteleyn, huishoudster, geboren te Snellegem in 1850, beiden uit West-Vlaanderen. Tobias had een drie jaar oudere zus Hermine, Sophie (1875) en een twee jaar jongere broer Paul, Amand (1880), allen geboren te Laken. Als gemeentelijk onderwijzer in de scholen II (Heizel) en III had vader August zich in 1874 in Laken gevestigd. Het gezin woonde van 1874 tot 1900 achtereenvolgens in de Kelderstraat, de Sint-Annadreef nr.72 en de Steenweg op Meise nr. 77.

De toevloed van gezinnen met hun jonge kinderen had een nijpend tekort doen ontstaan aan lagere schoolleerkrachten. Het jonge koppel Jonckheere had de sprong naar Laken gewaagd en bleef er wonen. Na vier jaar volgde een aanstelling in de Kerkeveldstraat. In deze school I ronde hij de 1ste klas met 39 leerlingen (1893).- Vanaf 1884 was vader Jonckheere ook leerkracht in de school voor mannelijke volwassenen te Laken.

Tenslotte kreeg de meisjesschool III hem als bestuurder in 1901. Waar hij zijn onderwijzersdiploma behaalde weten we niet. Als Lakense inwoner moest vader in de 4de compagnie van de Burgerwacht dienst doen (1882).

Hij had ongetwijfeld belangstelling voor boeken. Zo cumuleerde hij zijn onderwijzersambt met dat van bibliothecaris van de meer dan 10 jaar oude openbare, gemeentelijke bibliotheek vanaf januari 1880. De gemeentelijke hoofdonderwijzer Maes was hem daarin voorafgegaan. Deze bibliotheek, gevestigd in de Claessensstraat, bestond in hoofdzaak uit franstalige werken. In hetzelfde gebouw zorgde het Willemsfonds met de ietwat oudere "*boekhouder*" Karel en zoon Herman Bogaerd voor Nederlandstalige werken. Jonckheere schreef zijn jaarlijks verslag voor de gemeente in de Franse, Bogaerd in de Nederlandse taal.

De kleine Jonckheere groeide dus op in een onderwijzersgezin en kende de geneugten en de weeën ervan. Dit zal hem beïnvloeden.

Tobie en zijn levensloop

Tobie Jonckheere schreef als pedagoog wetenschappelijke werken in de Franse taal. Daaraan ging een periode vooraf waarin hij in zijn moedertaal, het Nederlands, bundels gepubliceerd had. Eén bevatte kinderversjes, genaamd "*Blaadjes en bloempjes*", voor 6 à 12 jarigen. Andere bundels bestonden uit dichtwerken. Ook schreef hij bundels volksverhalen in naturalistische trant, getiteld "*Pennetrekken, Novellen en schetsen*", voor volwassenen. Het *Algemeen Secretariaat voor Katholieke Boekerijen (A. S. K. B)*, oordeelde in 1953 dit werk als literair minderwaardig. Dit was vijf jaar voor het overlijden van de 80-jarige Jonckheere.

Zijn verdiensten lagen echter op wetenschappelijk gebied, gegroeid uit zijn Normaalschoolopleiding in Charles Buls te Brussel. Hij had les gegeven als onderwijzer vanaf zijn 18e jaar (1896). Dit ambt had hem niet bevredigd. Hij had méér in zich. Al op zijn 22ste jaar (1900) publiceerde hij onder de schuilnaam "*Ariam*" in de krant "*Le Soir*" hoofdartikelen over opvoedings- en onderwijsproblemen en dit meer dan 50 jaar lang. Hij wou daarmee het grote publiek informeren over de wetenschappelijke vorderingen op het terrein van de pedagogische wetenschappen en die studie ook stimuleren.

Nog verder wou hij zich bekwamen. Hij wou zélf opvoedkunde studeren. Toen bestond deze studierichting niet in België, wel in de Verenigde Staten van Amerika en Duitsland.

Daar was de wetenschappelijke pedagogie in opmars. Sommigen vertrokken naar de VSA. Hij trok naar Duitsland om er in de Universiteiten van Jena en Giessen als buitenlandse student een universitaire vorming te krijgen. Met de toenmalige beperkte communicatiemiddelen en het Duits als nieuwe onderwijstaal getuigde deze beslissing van een karaktervol temperament. In Jena hadden zich pedagogische denkers en praktijkmensen verenigd rond professor Wilhelm Rein. Zij wilden het wetenschappelijk karakter van opvoedkunde aantonen en propageerden een *Reformpädagogie*, met oefenscholen en vakantiecursussen voor volwassenen. Vanuit het buitenland was daar een enorme belangstelling voor. De interesse ging uit van Europese opvoeders die voorstanders waren van hervormingen in het lager- en middelbaar onderwijs. Ook wilde Rein dat de leraars der pedagogische instituten zich zouden bijscholen om zo een betere pedagogische opleiding te geven aan hun toekomstige onderwijzers. Door Wereldoorlog I zullen Jena en Duitsland aan invloed verliezen en gingen de studenten voortaan naar de Verenigde Staten van Amerika. Tobie studeerde ook nog in Amsterdam.

Met zijn Duits universitaire diploma werd hij op 27 jaar tot leraar in de Normaalschool Charles Buls aangesteld (1905). Hij kon er zélf als pedagoog de Duitse *Reformpädagogik* in de onderwijzersopleiding toepassen. Na de Wereldoorlog kreeg hij als directeur de leiding over dezelfde school (1919-1938), tot hij er op zijn zestigste op pensioen ging.

Ook in 1919 cumuleerde hij als professor een nieuwe leerstoel aan de ULB met de vakken experimentele pedagogiek, algemene methodologie en de geschiedenis van de opvoedkunde. Hij bleef er doceren tot zijn 70e jaar in 1948.

Zijn betekenis

Zijn naam is vermeld in vele encyclopedieën. Tobie Jonckheere was onderwijzer gedurende een vijftal jaren. Hij wou hogerop, stelden we supra. Had het onderwijzerschap dan niet voldoende veiligheid en arbeidsvreugde te bieden rond de jaren 1900 ?

De Belgische staat beschouwde de onderwijzer niet als een *fonctionnaire public*, maar wel als iemand belast met een functie *de caractère public*. Pas bij wet van 1893 kreeg de onderwijzer een capaciteitsstem mits 5 jaar dienst op basis van de functie, niet wegens het diploma. Dit diploma haalde echter zeker het niveau van het middelbaar onderwijs. Jonckheere kon pas in 1903 zijn drie stemmen uitbrengen, één als man van 25 jaar en twee bijkomende stemmen wegens capaciteit.

T. Jonckheere
Uit : Katholieke Encyclopedie
voor Opvoeding en Onderwijs
Antwerpen, 1952; 2e druk.

Wie echter een diploma middelbaar onderwijs bezat hoefde geen vijf jaar dienst te bewijzen. De onderwijzers voelden zich gediscrimineerd.

Als beginnend onderwijzer, zonder benoeming, trad men op als waarnemend onderwijzer of interimaris. Een regeringsbesluit (1885) had verkondigd dat niet de regering betaalde, maar dat gemeenten de weddebetaling autonoom konden regelen. In Laken besliste de gemeenteraad dat een deel van de wedde van de interimaris moest verhaald worden op de zieke onderwijzer. De beroepsvereniging, *Union professionnelle*, verzette zich tegen de Lakense gemeenteraad, die besliste dat de gemeente toch iets zou bijdragen. Dus, onzekerheid en onprettige situatie voor de interimaris als vooruitzicht.

De liberalen en progressisten, met steun van de Vrijmetselarij, wilden het officiële onderwijs uitbreiden tegen de weerstand van de katholieke regering in. De "*Ligue de l'Enseignement*" in de stedelijke centra had een plan om het officiële lager onderwijs te reorganiseren. Daarom keek de Liga toe op de strikte toepassing van de verworven wetten uit de tijd van de liberale regeringsmeerderheid tijdens de homogeen-katholieke zittende regering na 1884 tot 1914. Liberalen suggereerden dat de bisschoppelijke normaalscholen geen gedegen onderwijzersopleiding gaven en zelfs vele ongediplomeerden in het katholiek onderwijs les gaven. Dus heerste er een strijd bare sfeer in de officiële scholen, kaderend in de heersende Belgische Schooloorlog. Ook ontstond erdoor een behoefte om een kwalitatief betere opleiding te geven in de officiële normaalscholen.

Zéér actief in het streven naar lotsverbetering van de onderwijzers was pedagoog Alexis Sluys geweest, directeur van de Charles Bulsnormaalschool tijdens de onderwijzersopleiding van Jonckheere. Deze laatste sprak in 1909, als leraar, een redevoering uit - gepubliceerd in een brochure -, toen zijn directeur Alexis Sluys op 60 jarige leeftijd op rust ging. Ongetwijfeld heeft directeur Sluys een invloed gehad op de jonge Jonckheere om naar het buitenland te gaan. Sluys stelde de oprichting van een laboratorium van experimentele pedagogiek in de Charles Bulsnormaalschool voor, waarover de kersverse leraar Jonckheere de leiding nam vanaf 1905: met dr. Demoor, collega en prof aan de ULB gebruikten zij de technieken uit de experimentele psychologie en van de fysiologie voor het oplossen van schoolproblemen (1).

Tobie Jonckheere heeft veel gepubliceerd. In zijn vele wetenschappelijke werken en publicaties benadrukte Jonckheere het onderzoekend karakter van de pedagogie als wetenschap, genoemd de proefondervindelijke opvoedkunde. Deze reeds hoger vermelde Duitse pedagogische beweging van rond 1885 wilde alle opvoedingsproblemen door onderzoeksmethoden uit de natuurwetenschappen oplossen. Deze pedagogiek werd in België het verplicht vak voor de licenciaten in hun opleiding tot geaggregeerden van het hoger secundair onderwijs. Op nationale en internationale conferenties vond Jonckheere het nodig die nieuwe wetenschap duidelijk te maken en daartoe schreef hij een boekje als afscheid in 1948 : "*Qu'est devenue la pédologie ?*". Zijn plaats op ruimer vlak in Europa is dat hij naar België, toch zeer klein maar een Europees kruispunt, die internationale beweging heeft binnengebracht op universitair niveau. De voedingsbodem was er rijp voor.

VOORWOORD VAN DEN VERTALER

Eindelijk wil ik de lezers eraan herinneren dat La pédagogie expérimentale au jardin d'enfants, voorkomt op de lijst der pedagogische werken voor het examen van schoolopziener. Wegens zijn inhoud is het daar zeker niet misplaatst. Wat de taal betreft, we hopen aan de Vlaamse onderwijzers, die zich tot gezegd examen voorbereiden, een dienst te hebben bewezen door dit werk in het Nederlands over te zetten. DE VERTALER.

De vraag over het « waarom » der kinderen verdient met aandacht bestudeerd te worden om haar psychologische belang en om de antwoorden die door den volwassene dienen gegeven te worden. Men zou moeten beginnen een groot aantal « waarom's » te verzamelen, met het antwoord dat er telken male op gegeven werd. Tegelijkertijd zou men den leeftijd en het geslacht van het kind moeten aangeven en aan-

De hoofding « proefondervindelijk » toont dat het gaat over een pedagogiek die gesteund is, niet op een eenvoudige bevestiging, maar op waargenomen feiten, opzoekingen, onderzoeken en proeven ⁽¹⁾.

Alzo hebben onderwijzeressen der kindertuinen van Brussel vastgesteld dat de kinderen, na het rood, niet het blauw, maar het geel verkiezen. De waarnemingen die ze in hun klassen deden werden niet gepubliceerd. Met deze waarneming kan men het feit in verband brengen waargenomen door Cramoussel : « De eerste kleuren die het kind onderscheidt zijn het rood en het geel (1).

HOOFDSTUK IV.

HET GEHOOR.

Het meten der gehoorscherpthe.

De kennis van den toestand van 't gehoor harer leerlingen, is voor de onderwijzeres zo voornaam als de toestand van hun gezicht. Ongelukkig wordt de gehoorscherpthe niet op voldoende wijze gemeten;

TOBIE JONCKHEERE

Bestuurder der Normalschool
Professor aan de Hogeschool van Brussel

De Proefondervindelijke Opvoedkunde

IN DEN KINDERTUIN

Bekroond door de Koninklijke Akademie (Prijs De Keyn)

MET 2 FIGUREN IN DEN TEKST

Naar de derde uitgave in het Nederlands overgezet door

R. RAINSON

Licentiaat in Pedagogische Wetenschappen

BRUSSEL

J.-B. WILLEMS-VAN DEN BORRE, Boekhandelaar-Uitgever
N. WILLEMS VAN HANDENHOVE, Opvolger
Antwerpse steenweg, 491-493
1929

192 blz.

Als handboek gebruikt in de opleiding der Kleuteronderwijzeressen van 1929 tot 1936 in de RNS van Laken.
Gift Jeanne De Pré, 1934.
Bemerk de progressieve spelling.

Als eerste in Europa had prof. Schuyten al gepoogd een Instituut voor Pedologie via zijn Tijdschrift, "*Paedagogisch Jaerboek*," in Gent op te richten, maar had geen aanhang gekregen. Dan was Decroly in Brussel begonnen in 1906. Dan in 1909 prof. Van Biervliet in Gent. Maar alles was gestopt in 1914. Tijdens Wereldoorlog I had dr. Demoor aan de ULB naar de oprichting van een universitaire pedagogische opleiding gezocht. Na 1918 ontstond een vernieuwd elan door de in Jena en in de VSA opgeleide pedagogen.

Dr. Demoor trok Tobie Jonckheere naar de ULB. Hij werd bekleed met een nieuwe leerstoel op 10 november 1919 aan de faculteit der Letteren en Wijsbegeerte en stichtte aldus de "*Section Pedagogie*", die "*Ecole*" werd in 1926. Jonckheere werd tot gewoon hoogleraar in oktober 1921 benoemd en aangesteld tot secretaris van de "*Ecole*". Hij bevorderde aldus de expansie van de ULB. Naar dat voorbeeld richtten de Universiteiten van Leuven (1923), Gent (1927) en Luik (1929) ook Instituten voor Opvoedkunde op, die nu nog steeds bestaan, zij het onder een andere naam.

In België volgden vooral onderwijzers de nieuwe tendensen der opvoedkunde door hun opleiding en het bijwonen van conferenties. Dit alles eindigde in de renovatie van de methodiek. In 1936 verschenen nieuwe leerplannen voor het lager onderwijs gebaseerd op de nieuwe ideeën. Die vernieuwingsgolf in de Belgische scholen uitte zich in de belangstelling voor het leven buiten de schoolmuren. Voor de vernieuwde milieuvakken als aardrijkskunde, geschiedenis en biologie gingen de klassen *extra muros* op onderzoek, volgens de natuurwetenschappelijke methode. Hier werd de basis gelegd voor zin voor onderzoek, vaststellen, experimenteren en besluiten nemen, kaderend in de nieuwe opvatting van de moderne pedagogie: de leerpsychologie van het kind en experimentele pedagogische wetenschap toepassen op de opvoeding teneinde het kind levenslang de kansen te bieden om zich intens te manifesteren. De intellectuele mislukking op school is meer te wijten aan de fysische tekortkoming dan aan de psychische (stelling Jonckheere). Met Dr. Demoor publiceerde hij deze opvattingen in een boek, dat vele jaren de handleiding was in de Normalscholen : Dr. Demoor beschreef hierin het zenuwstelsel en de functies om te leren, Jonckheere verbond er de pedagogische problemen aan.

Besluit

Het moet niet meer gezegd worden. Tobie Jonckheere was een zéér enthousiast leermeester en kreeg spoedig veel volgelingen.

Er is een opvallend feit in Laken. Is het toeval of niet. **Laken**, waar het liberale gemeentebestuur zich steeds progressief ingezet had voor onderwijs en een hoog niveau behaalde op kantonale examens en waarvandaan ook de liberale Jonckheere's waren, bezat in 1920 DRIE recent opgerichte Normalscholen voor meisjes : de vrije school der Ursulinen in het kasteel Drootbeek, de rijksschool Karel Bogaerd en de rijkslandbouwschool Osseghem.

Om toch eens ietwat uit zijn rol te vallen, bestudeerde hij een historische figuur uit de 16e eeuw. Maar ... de titel van het boekje luidt : "*Philippe Marnix de St Aldegonde, le pédagogue*". Het standbeeld van deze laatste werd in een nis aan de voorgevel geplaatst bij de bouw van school nr. 7 Hoogstraat in 1897.

Eerlijk als hij was, had hij de historicus professor Van Kalken gevraagd om de 16e eeuwse sfeer te beschrijven. Hij beperkte zich tot het pedagogische deel.

Geraadpleegd werden:

- Baers, J., "*Lectuurrepertorium*". Antwerpen, A.S.K.B. ,1953.
- De Coster, S., "Notice sur la vie et les travaux de Tobie Jonckheere (1878-1958)" in: "Université Libre de Bruxelles. Rapport sur l'année académique 1958-1959", p. 207.
- Grote Winkler Prins, Amsterdam, Elsevier, 1991.
- Katholieke Encyclopedie voor Opvoeding en Onderwijs. Antwerpen, "'t Groeit", 1952. (foto)
- Mertens van, A., "*Onderwijskundig Woordenboek*", Antwerpen, Standaard, 1974.
- Mitzenheim, P., "*Persönlichkeiten, Wilhelm Rein*". Jena-Information, 1997.
- Planchard, E., "*La pédagogie scolaire contemporaine*". Leuven, Nauwelaerts, 1968
- Simon, F., "*De Belgische leerkracht lager onderwijs en zijn beroeps-vereniging 1857-1895*". Gent, C.S.H.P., 1983.
- Standaard Encyclopedie voor opvoeding en onderwijs, o.l.v DE BLOCK, A.
- Stadsarchief Brussel. Bevolkingsregisters. Verslagen van de gemeenteraadszittingen.

- (1) Na het ter perse gaan van deze tekst, lazen we de catalogus van de ASLK-tentoonstelling 1986-1987. "*De lagere school in België*". I. Van der Borgh bespreekt hierin op p. 100 de modelschool van de "*Ligue de l'Enseignement*" in de Maurice Lemonnierlaan, die gebouwd werd in 1875. In 1881 nam de stad Brussel de school over en vanaf toen werd de school de Normalschool Charles Buls. De school fungeerde als een model van stedelijke architectuur.

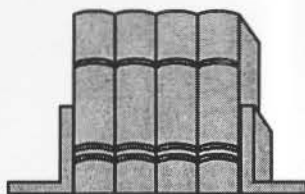
H. Verstraete

INHOUD

	pag.
1. - Ten Geleide	1 - 4
1. Jan Verbesselt is niet meer	
2. Diefstal op het kerkhof van Laken	
3. Onvermoede belangstelling voor LACA (L. Candau)	
2. - Beeldhouwwerk en versierkunst in Laken (vervolg) Gevelversieringen IV (J. Dillen)	5 - 9
3. - De ontdekking van een steenmerk in de Mellerystraat te Laken (H. Verstraete)	10 - 12
4. - Laken, hartje winter (L. Candau)	13 - 14
5. - Bescherming van het patrimonium (D. Van Kriekinghe) Vertaling : J. Fransman	15 - 17
6.- Een aanvullende kijk op het Hoger Normaal Instituut voor Landelijke Huishoudkunde (G. Abeels)	18 - 21
7.- Bekende Lakense inwoners : Tobie Jonckheere (H. Verstraete)	22 -28

**PRETTIGE EN ZONNIGE VAKANTIE
VOOR ALLE LEDEN !**